

سمانه رحمدل، کارشناس ارشد
معماری منظر، دانشگاه تهران.
Samaneh_rahmdeh@yahoo.com

منظر مردمی

تبلور زندگی اجتماعی در طراحی فضای پیاده

میلادی مرزهای شهر از آبراهه فراتر رفت و رامبلا داخل شهر قرار گرفت؛ به مرور زمان این آبراهه که به شکل گنداب و مکان تجمع فاضلاب درآمده بود، خشک شد. در قرن ۱۷ میلادی و به دنبال انقلاب فرانسه، تحولات در شهرهای اروپایی و از جمله بارسلون آغاز شد. در این دوران بارسلون شاهد احیای اقتصاد خویش بود؛ هرچند کماکان شهری محصور و پادگانی محسوب می‌شد. در این قرن، خیابان رامبلا شکل پیاده‌راهی باریک در کنار یک آبراه را داشت که از دوطرف توسط دیوار شهر و صومعه‌ها محصور بود. در پایان قرن ۱۸ یک پیاده‌راه تفریحی جایگزین حصار قرون وسطایی شد. در ۱۸۵۶ آخرین بقایای دیوار فرو ریخت و طرح‌بندی فیزیکی خیابان از همان زمان شکل گرفت.

• دوره دوم : زندگی

قرن ۱۸ دوران گذار بارسلون از شهری با سبک زندگی روستایی به شهری مدرن و صنعتی بود. تحول شهر در این مقطع در قالب توسعه مناطق حاشیه‌ای مانند رامبلا اتفاق افتاد. در ۱۷۰۴ اولین خانه‌ها در رامبلا ساخته و نخستین درختان کاشته شد؛ در طول دو قرن ۱۸ و ۱۹ رامبلا تبدیل

معرفی فضا

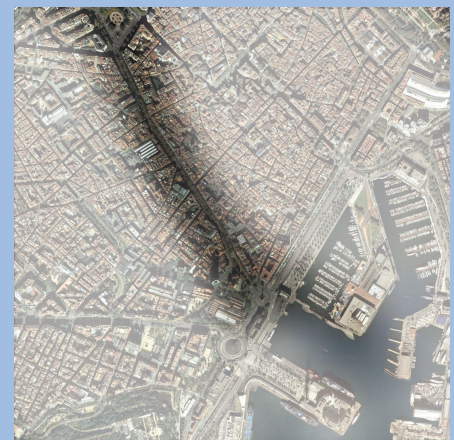
◀ پیاده‌گذر رامبلا در قلب شهر بارسلون (Les Ramblas) از معروف‌ترین خیابان‌های توریستی و مورد توجه گردشگران در جهان است (تصویر ۱). کلمه رامبلا ریشه در واژه عربی «رَمَل» به معنای «ماسه» دارد. این خیابان از میدان کاتالونیا در مرکز شهر بارسلون آغاز شده و به سواحل دریای مدیترانه ختم می‌شود. این خیابان موزه معماری مدرنیستی قرن ۱۹ اسپانیا به حساب می‌آید، به طوری که آثاری از آنتونی گائودی «Antoni Gaudi» زینت‌بخش آن است. عناصری چون بزرگترین بازار مواد غذایی اروپا (La Boqueria)، تئاتر تاریخی لیکو (Teatre del Liceu)، مجسمه کریستف کلمب (Christopher Columbus Monument) و... از نقاط شاخص رامبلا به شمار می‌رود (تصاویر ۲ و ۳).

سیر تحول فضا

• دوره اول : شکل‌گیری

خیابان رامبلا در آغاز آبراهه‌ای بود که لبه بیرونی حصار شهر بارسلون قرون وسطی را تشکیل می‌داد. از قرن ۱۵

نام پروژه	طراحی و احیای پیاده‌گذر رامبلا
کارفرما	شهرداری بارسلون
طراح	گروه «Viaplana-Pinon»
مساحت پروژه	طول ۱/۲ کیلومتر
سال بهره‌برداری	۱۹۹۵ میلادی
شهر	بارسلون
کشور	اسپانیا

Pic 1

تصویر ۱

تصویر ۱: رامبلا به دلیل قرارگیری در بافت تاریخی بارسلون و نیز نزدیکی به دریا، امکان بالقوه تبدیل شدن به قطب گردشگری شهر را داشت و در جریان آماده‌سازی شهر برای المپیک ۱۹۹۲، این ویژگی‌ها مورد توجه قرار گرفت. عکس هوایی از پیاده‌گذر رامبلا.

مأخذ: www.wikimedia.org
Pic1: Aerial photo of Rambla Pedestrian Street. Located in the historic fabric of Barcelona and near the sea, Rambla had the potential to become a tourism hub. These features were considered in preparing the city for the 1992 Olympics. Source: www.wikimedia.org

تصویر ۲: بازار La Boqueria بزرگترین بازار مواد غذایی اروپا است که در قرن ۱۹ در محل یک صومعه احداث شد. در طول دو قرن ۱۸ و ۱۹ رامبلا تبدیل به تفرجگاهی با ساختمان‌های مسکونی شد و صومعه‌های موجود در این خیابان جای خود را به بازارها و میادین شهری دادند. مأخذ:

www.wikimedia.org
Pic2: La Boqueria market, Europe's largest food market which was built in the 19th century in the place of a convent. During the 18th and 19th century, Rambla converted to a promenade with residential buildings, and the existing convents were replaced with plazas and markets. Source: www.wikimedia.org

تصویر ۳: مناره یادمانی کریستف کلمب در اواخر قرن ۱۹ ساخته شده و نقطه اتصال رامبلاهای پنج‌گانه با رامبلای دریا و از عناصر تاریخی شاخص خیابان رامبلا به‌شمار می‌آید.

مأخذ: www.Wikimedia.org

Pic3: Christopher Columbus monument, which was built in the late 19th century. This outstanding historical element of Barcelona city acts as the Junction of the five Ramblas -or boulevards- and the Sea Rambla. Source: www.wikimedia.org

به تفرجگاهی با خانه‌هایی برای قشر طبقه متوسط شد و صومعه‌های موجود در این خیابان جای خود را به بازارها و میادین شهری دادند.

• دوره سوم : افول

نیمه اول قرن بیستم شاهد دو چهره از رامبلا بود؛ نخست در جریان جنگ‌های داخلی اسپانیا از ۱۹۳۶ تا ۱۹۳۹ که این خیابان به صحنه درگیری گروه‌های مختلف کمونیست، آشوب‌طلب و... تبدیل شد؛ و دوم از ۱۹۳۹ و آغاز حکومت فرانکو (Francisco Franco) که سیاست سرکوب وی منجر به خفقانی در سراسر شهر شد و تا پایان عمر فرانکو ادامه یافت. محله راوال (el Raval) که خیابان رامبلا در آن قرار دارد، در این سال‌ها رو به زوال رفته و تبدیل به محله‌ای ناامن و محل تجمع معتادان شد.

• دوره چهارم : زندگی دوباره و آغاز طرح‌های احیا

با مرگ فرانکو در ۱۹۷۵، بارسلون با انرژی ویژه‌ای ناشی از آزادی حاصل از این رخداد بیدار شد. از ۱۹۸۶ به دنبال قطعی شدن برگزاری بازی‌های المپیک ۱۹۹۲ در بارسلون، تغییر سیمای آن از شهری صنعتی به شهری چندعملکردی آغاز شد. المپیک بهانه‌ای برای خلق الگوی جدیدی از فضای عمومی شد. شعار آنها این بود که "بازی‌ها برای شهر و درون شهر برگزار می‌شود". مهم‌ترین سیاستی که برای احیای زندگی در بارسلون اتخاذ شد، احیای بخش ساحلی شهر بود که به فضایی جدا از شهر و تجمع کارخانجات کشتی‌سازی تبدیل شده بود. سیاست مهم دیگر، احیای بافت تاریخی شهر بود و در این میان خیابان رامبلا به عنوان خیابان کلیدی در شهر مورد توجه قرار گرفت.

رویکرد نوین به فضای پیاده

احیای پیاده‌راه با الهام از سابقه تاریخی آن

• اهداف و راهبردهای طراحی

در راستای سیاست احیای شهر برای برگزاری المپیک ۱۹۹۲ شهر بارسلون، هدف اصلی در طراحی جدید رامبلا، احیای کیفیت فضایی فراموش شده آن و یادآوری نقش تاریخی در خاطره جمعی مردم بارسلون و معرفی آن به مسافران بازی‌های المپیک بود، تا در نهایت به قطب گردشگری شهر تبدیل شد. برای دستیابی به این هدف، دو سیاست کلی در نظر گرفته شد؛ اول، احیای رامبلای پنج‌گانه با رویکرد حفظ و بهسازی وضع موجود و الگوگرفتن از ارزش‌های فضایی؛ و دوم، گشودن رامبلا به دریا با الحاق یک پیاده‌راه جدید.

• راهکارهای برنامه‌ریزی و طراحی

در راستای دستیابی به اهداف و سیاست‌های مورد نظر در دو قسمت ارائه شد :

۱. احیای رامبلای پنج‌گانه

برای اجرای سیاست نخستین احیای رامبلای پنج‌گانه از قابلیت‌های خیابان استفاده بهینه شد. رامبلا از قرن ۱۹ برپایه تفرجگاه پیاده شکل گرفت که جای پیاده و سواره در آن برعکس بقیه خیابان‌ها بود (تصویر ۴). به این ترتیب، در بازخوانی رامبلا یک مسیر پنج لاینی در میان خیابان به عنوان راهکار به پیاده اختصاص یافت و یک لاین از هر طرف به وسایل نقلیه عمومی داده شد. این دو مسیر توسط ردیف ممتد درختان موجود از یکدیگر جدا شدند (تصویر ۵). برای ایجاد جذابیت و پویایی در پیاده‌راه، از ایده‌هایی به

تصویر ۴ : خیابان رامبلا در آغاز قرن بیستم. این خیابان از آغاز با محوریت عابر پیاده احداث شده بود و احیای آن در دهه ۸۰ نیز بر مبنای همین ویژگی انجام شد. ارزش نهادن به وضع موجود فضا با تأکید بر ویژگی‌های موجود آن از سیاست‌های اصلی احیای شهرها در اروپاست. مأخذ : www.citypictures.net

Pic4: Rambla Pedestrian Street at the beginning of 20th century. This street was constructed as a pedestrian-oriented street from the beginning and the revitalization of this street in the 80's was planned and implemented with the same goal. Valuing the existing status of space as well as emphasizing on the existing characteristics is one of the main policies in the revitalization of European cities. Source: www.citypictures.net

تصویر ۵ : در بازخوانی رامبلا یک مسیر پنج لاینی در میان خیابان به عنوان راهکار به پیاده اختصاص یافت و یک لاین از هر طرف به وسایل نقلیه عمومی داده شد. این دو مسیر توسط ردیف ممتد درختان موجود جدا شدند. مأخذ : www.wikimedia.org

Pic5: A five-lane route in the center of the street was allocated to pedestrian sidewalk as a reinterpretation strategy of the street, a lane from each side was assigned to public transport system. These two paths are separated by stretched rows of trees Source: www.wikimedia.org

تصویر ۶ : پل چوبی متحرک، امتدادی مدرن برای پیاده‌گذری سنتی. از آنجا که فضای متروکه ساحل بارسلون نقشی در خاطره جمعی مردم نداشته که طراحی جدید آن را مخدوش کند، لذا برای این بخش از رامبلا راهبرد طراحی مدرن و نوآورانه اتخاذ شد. مأخذ : www.wikimedia.org

Pic6: The wooden bascule bridge, a modern extension for a traditional walk. Since the deserted beach of Barcelona had no effect in creation of public memory, a modern design and an innovative strategy was adopted for this part of the Rambla Source: www.wikimedia.org

Pic 4

BARCELONA
Rambla de las Flores

تصویر ۴

Pic 5

تصویر ۵

Pic 6

تصویر ۶

تصویر ۷: توده مردم به بخشی از منظر پیاده‌گذر رامبلا تبدیل شده‌اند؛ به گونه‌ای که رامبلا بدون سیل مردم در حال پیاده‌روی قابل تصور نیست. این خیابان به عنوان موفق‌ترین دستاورد شهرداری بارسلون تبدیل به زنده‌ترین بخش شهر و مکانی پر نشاط، هم برای گردشگران و هم برای شهروندان شده است. مأخذ: www.wikimedia.org

Pic 7

تصویر ۷

ظاهر ساده و پیش‌پافتاده استفاده شد؛ از جمله اختصاص دو لاین به دستفروشان و غرفه‌های موقت و نیز استفاده از مجسمه‌های زنده که به اجرای نمایش‌های خیابانی می‌پرداختند. همین ایده‌های ساده، موفقیت رامبلا را تضمین کردند و باعث جذب گردشگران از سراسر جهان به این خیابان شد.

راهبرد مهم دیگر، تغییر کاربری ساختمان‌های تاریخی به هتل و رستوران بود تا بتواند هم پاسخگوی اقامت گردشگران باشد و هم حیات و امنیت شبانه‌روزی رامبلا را تضمین کند. این راهبرد باعث احیای بافت معماری بارزش رامبلا بود که همسو با عملکرد جدید اختصاص یافته به این پیاده‌راه، اعمال شده و در یکدست شدن کیفیتی فضایی خیابان به عنوان کلیتی واحد نقش به‌سزایی داشت.

طراحی جدید خیابان بیشتر در مقیاس خرد و جزئیات مشاهده می‌شود؛ از جمله در کفسازی که با الهام از دریای مدیترانه و به صورت موزاییک موجی شکل طراحی شده است. در نقطه عطفی همچون میدان گل، کفسازی تغییر شکل داده و نقاشی زیبایی با موزاییک رنگی توسط هنرمند سرشناس اسپانیایی، خوان میرو (Juan Miro)، اجرا شده است. در اینجا نقش کفسازی در تقویت اهمیت نقطه عطف مکان برجسته می‌شود؛ به ویژه اینکه رنگ‌آمیزی شاداب آن با فعالیت این میدان، فروش گل و گیاه، سازگاری دارد.

۲. امتداد رامبلا تا دریا

مرحله دوم اصلاحات ماراگال در واقع بخشی از پروژه عظیم بازآفرینی بندرگاه کهنه بارسلون (Port Vell) بود. تا پیش از تحولات ماراگال، اسکله بارسلون نقشی در تصور مردم از شهر نداشت و دریا در پس حصار طولی از انبارها و باراندازهای مخروبه پنهان بود. هدف، برقراری ارتباط بین شهر و دریا از طریق خیابان رامبلا بود. راهبرد اتخاذشده این مرحله برخلاف مرحله قبل، طراحی شاخص و نوآورانه‌ای از منظر معمارانه بود، زیرا فضای متروکه نقشی در خاطر جمعی مردم نداشته که طراحی جدید آن را مخدوش کند. حاصل این راهبرد، پل چوبی متحرکی است که میدان کریستف کلمب در انتهای رامبلا سانتامونیکا را به دریا متصل می‌کند (تصویر ۶). این پل که توسط گروه «Viaplana-Pinon» طراحی و در ۱۹۹۵ افتتاح شد، ششمین پیاده‌راه از مجموعه خیابان‌های رامبلا به شمار می‌رود؛ رامبلا دریا.

چنان‌که گفته شد برای دستیابی به اهداف مورد نظر در پروژه رامبلا سیاست و راهکارهای ویژه و متنوعی در کنار یکدیگر مورد استفاده قرار گرفت؛ از یک سو، راهکارهای کالبدی برای دستیابی به این مهم، اعمال تغییراتی در بافت اجتماعی فرودست رامبلا دهه ۸۰ بود. تغییر کاربری بخشی از بناها از مسکونی به خدماتی-تجاری در راستای هماهنگ‌سازی عملکرد بافت پیرامونی با عملکرد جدید خیابان بود. این تغییرات در جهت بازگرداندن کیفیت فضایی سابق رامبلا بود و در کنار آن، حفظ و تقویت برخی فعالیت‌ها از جمله فعالیت‌های تجاری، مانند بازار و گل‌فروشی، باعث تأکید بیشتر بر کیفیت فضایی آن شد. در واقع دستاورد پروژه رامبلا، تغییر فضای خیابان از وضع اجتماعی-کاربردی نامطلوب موجود به ترکیبی از تفرجگاه خاطرانگیز گذشته و قطب گردشگری ایده‌آل آینده بود. شعار پروژه این بود که "ساکنان شهر ارتباط نزدیکی با فضاهای عمومی و آهنگ کلی شهر دارند" و به همین سبب موفقیت پروژه را در میزان استقبال مردم از آن می‌دیدند. (تصاویر ۷ تا ۱۲)

جمع‌بندی

پیاده‌راه رامبلا به عنوان موفق‌ترین دستاورد فرهنگی

Pic 8

تصویر ۸

تصویر ۸: رامبلا در شب کریسمس. چهره این خیابان در اعیاد و جشن‌های مختلف با حضور پرشور مردم و اجرای برنامه توسط آنها و نیز آراستن خیابان دگرگون می‌شود.

مأخذ: www.wikimedia.org
 Pic8: Rambla at Christmas night, the streetscape changes during various festivals and celebrations with the presence of people, decorating of the street and pleasing performances Source: www.wikimedia.org

Pic 10

تصویر ۱۰: دکه گل‌فروشی در رامبلای گل. نوع کالاهای عرضه شده تأثیر زیادی در شادابی فضا دارد. مأخذ: www.Wikimedia.org

Pic 10: Flower stalls in Rambla de les Flors. The types of goods offered in here have a large impact on the vitality of space. Source: www.Wikimedia.org

تصویر ۹: از یک منظر می‌توان مجموعه خیابان رامبلا را به مثابه بازآفرینی باغ‌های سنتی اسپانیا در بستر شهری دانست. همان‌طور که درختان بلند و متراکم در پنج رامبلای نخست، نقش گیاه را در آن باغ‌ها به خوبی نشان می‌دهد، حضور دریا در رامبلای جدید نمادی از آب در باغ سنتی به شمار می‌آید.

مأخذ: www.Wikimedia.org

Pic9: You may consider Rambla Street as recreation of traditional Spanish gardens in the urban context. As the tall dense trees in the first five Ramblas represent the plants in those gardens, the presence of sea in the new Rambla is considered the symbol of water in traditional gardens. Source: www.wikimedia.org

Pic 9

تصویر ۹

Pic 12

تصویر ۱۲

Public as landscape

Social life emergence in pedestrian spaces

Samaneh Rahmdel, M.A in Landscape Architecture, University of Tehran, Tehran, Iran. Samaneh_rahmdel@yahoo.com

The main aim in restoration of the "Rambla" by the Barcelona municipality was to recreate the public memory of street as a traditional promenade, and convert this street to a tourism hub. To achieve the goal, it was necessary to make some major changes in the social fabric of "Rambla" in the 80s such as changing the function of some buildings from residential to service-commercial that would integrate with the surrounding fabric and the street function. These changes were done to restore the former spatial quality of the street and the maintenance and strengthen of some commercial activities such as flower and food marketing had a greater emphasis on this idealistic spatial quality. In fact, changing the street from an undesirable social-functional situation to a combination of old memorable promenade to provide future tourism hub was the real achievement of this project. That main slogan of project was: »Citizens have close relationship with the public spaces and overall theme of the city«. Therefore, they found the success of the project in the amount of visiting people.

Rambla pedestrian walkway, as the most successful achievement of the Municipality of Barcelona, has become the most active part of city for both tourists and citizens. Public interest proves that Rambla pedestrian has been very successful in achieving its main goal by bringing people to the old and abandoned historic fabric and transforming it into a global promenade. Intelligent urban management and the correct understanding of the structures of different parts of the street lead to two general diverse strategies for the reinterpretation process; finally, they both achieved the common goal and created a walkway whose main actors were people.

In the end, Federico Garcia Lorca said that: «La Rambla is the only street in the world which I wish would never end».

ماراگال، امروز زنده‌ترین بخش بارسلون است و مکانی پرشور، هم برای گردشگران و هم برای شهروندان به‌شمار می‌رود. اقبال عمومی ثابت می‌کند که پیاده‌گذر رامبلا در دستیابی به هدف اصلی خود، بازگرداندن مردم به بافت قدیمی و متروکه و تبدیل آن به گردشگاه جهانی، بسیار موفق بوده است. مدیریت شهری هوشمند و درک صحیح از ساختار بخش‌های مختلف باعث شد تا دو سیاست کلان و متمایز برای احیا در نظر گرفته شود. البته هر دو به هدف مشترک خود دست یافتند و پیاده‌راهی آفریدند که «مردم» بازیگران اصلی آن شدند.

در اینجا شاهد اتخاذ دو رویکرد متمایز برای رسیدن به هدفی واحد هستیم؛ چنان‌که بخش رامبلا پنج‌گانه با توجه به بافت تاریخی و شکل‌گیری ارگانیک خود، کمتر مورد دستکاری کالبدی قرار گرفت و از امکانات الحاقی و اصلاح و مرمت وضع موجود برای جلب نظر استفاده شد؛ و در رامبلا نو، با توجه به بافت متروکه آن، امکان طراحی آزادانه و خلاقانه غنیمت شمرده شد. آنچه پیوستگی رامبلا دریا با پنج رامبلا پیشین را نمایان می‌کند، این است که با وجود تفاوت کالبدی شدید این دو، عملکرد «پیاده‌راه تفریحی» رامبلاهای پنج‌گانه در رامبلا جدید تداوم دارد. از منظر دیگر، می‌توان مجموعه خیابان رامبلا را به مثابه بازآفرینی باغ‌های سنتی اسپانیا در بستر شهری دانست. همان‌طور که در ختسان بلند و متراکم در پنج رامبلا نخست، نقش گیاه را در آن باغ‌ها به خوبی بازگو می‌کنند، حضور دریا نیز در رامبلا جدید نمادی از آب در باغ سنتی به شمار می‌آید. از این منظر نیز این دو طراحی مکمل یکدیگرند.

از سوی دیگر استفاده از پتانسیل‌های مردمی و نقش انسان در شکل‌دهی عناصر منظرین خیابان رامبلا بسیار شاخص است؛ هم نمایشگران و هم فرایند خرید و فروش خیابانی و فروشندگان موقت و نقاشان دوره‌گرد، به عنوان عناصر پویا و زنده سازنده منظر وارد شدند. همچنین نوع کالاهای عرضه شده، مانند گل و حیوانات اهلی، بر حیات خیابان افزوده است. در اینجا از معماری منظر پیچیده و بلندپروازانه خبری نیست و موجودات زنده منظر خیابان را شکل می‌دهند. مشاهده گردشگران که با چمدان در خیابان در تردد هستند خود گویای موفقیت این خیابان در دستیابی به رسالت اصلی خود است، ضمن اینکه توده کاربران نیز به بخشی از منظر این خیابان تبدیل شده‌است؛ به گونه‌ای که رامبلا بدون سیل مردم در حال پیاده‌روی قابل تصور نیست ■

پی‌نوشت

۱. رامبلا درواغ از شش خیابان تشکیل شده که پی‌درپی هم می‌آید: رامبلا کانال (Rambla de Canaletes)، رامبلا دانشگاه (Rà-Ra de Estudis)، رامبلا گل (Rambla de les Flors)، رامبلا کاپوچین (Rambla de Caputxins)، رامبلا سانتلمونیکا (Rambla de Santa Mònica) و رامبلا دریا (Rambla de Mar).

تصویر ۱۲: نقاشان خیابانی: اجزای موقت منظر خیابان. فعالیت‌های تجاری-هنری موقتی از این دست علاوه بر اینکه نقش مهمی در شکل‌گیری منظر خیابان رامبلا دارد، علامت تأییدی بر موفقیت خیابان در جذب گردشگر نیز محسوب می‌شود. مأخذ: www.Wikimedia.org

Pic 12: Street painters, invariant but permanent components in urban landscape of Ramblas. Alike temporary artistic-commercial activities participate extensively in shaping the landscape of Rambla, besides being the reason for success in attracting tourists. Source: www.Wikimedia.org

Pic 11

تصویر ۱۱: نمایشگران خیابانی، عناصر زنده منظرین خیابان رامبلا. در بازخوانی این خیابان نمایشگران به عنوان عناصر پویا و زنده سازنده منظر وارد شدند. مأخذ: www.Wikimedia.org

Pic 11: Street performers, the live landscape characters on Rambla Street. These artists are lively and dynamic landscape elements in the reinterpretation of this street. Source: www.Wikimedia.org

تصویر ۱۱